

Mesleki ve Teknik Liselerde Yeni Oluşturulan Sivil Havacılık Yer Hizmetleri Alan Eğitiminin Değerlendirilmesi

Ayşe SOMUNCU^a

Öz

Mesleki ve teknik liselerdeki yeni alanlardan biri olan, Sivil Havacılık Yer Hizmetleri Alanı Ankara da 2016-2017 yılında üç okulda (Altındağ İMKB Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Çankaya Ayrancı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Pursaklar Güzide Ülker Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi) 10. sınıf düzeyinde açılmıştır. 2018-2019 eğitim yılının sonunda okullar alanın ilk mezunlarını verecektir. Bu çalışmada, hazırlanan görüşme sorularıyla mesleki ve teknik liselerde yeni açılan alan/dal eğitimlerinde karşılaşılan sorunları tespit etmek amacıyla, yönetici/öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre durum değerlendirmesi yapılmıştır. Çalışma nitel araştırma yöntemiyle, örneklem alınan Ankara ili içinde Sivil Havacılık Yer Hizmetleri bulunan üç okulda; Altındağ İMKB Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Çankaya Ayrancı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Pursaklar Güzide Ülker Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya bu okullardaki 12. sınıf düzeyinde 12 öğrenci, yine aynı okullarda 12 yönetici ve öğretmen katılmıştır. Katılımcıların görüşlerine göre durum değerlendirmesi yapılmıştır. Araştırmada ulaşılan sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde; alan açılan okullarda uygulama laboratuvarı, alan öğretmeni ve alana ilişkin modül kitaplarının olmaması nedeniyle sorunlar bulunmaktadır. Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü ile Milli Eğitim Bakanlığı arasında staj sözleşmesi olmadığı için 12. sınıfta beceri eğitimine başlaması gereken öğrenciler staja başlamakta sorunlar yaşamaktadır. Bu nedenle her üç okulda da bazı öğrenciler alanlarında staj yapamamışlardır. Alana öğrenciler fazla ilgi göstermektedir. Havacılık dilinin İngilizce olması nedeniyle İngilizce bilen mezunların istihdam olasılığının yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sivil havacılık, mesleki eğitim, yer hizmetleri, mesleki ve teknik lise

Dergiye ilk gönderim: 01.06.2019

Makale Kabul: 20.06.2019

^a Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ve Politikası Anabilim Dalı, Eğitim Ekonomisi ve Planlaması Doktora Programı, aysomuncu@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-0661-835X>

Evaluation of Civil Aviation Ground Services Field Education in Vocational and Technical High Schools

Abstract

One of the new areas in Vocational and Technical High Schools, the Civil Aviation Services area was opened in Ankara in 2016-2017 (Altındağ IMKB Vocational and Technical Anatolian High School, Çankaya Ayrancı Vocational and Technical Anatolian High School, Pursaklar Güzide Ülker Vocational and Technical Anatolian High School). Field training has started as 10 classes. At the end of the 2018-2019 academic year, schools will give the first graduates of the field. In this study, the problems encountered in the newly opened field/branch trainings in vocational and technical high schools with Interview Questions were evaluated according to the manager/teacher and student views. application labs, module books and the numbers of teachers related to area are insufficient. Since there is no internship contract between General Directorate of Civil Aviation and the Ministry of National Education, grade 12 students who need to start skills training in the classroom faced problems in the internship. In all three schools, some students were unable to train in their fields. Field is more interested in students. Due to the fact that the aviation language is English, graduates who are fluent in English are most probable be employed.

Keywords: Civil aviation, ground services, vocational training, vocational and technical high schools

GİRİŞ

Mesleki ve teknik eğitim ortaöğretim kurumları bir mesleğin gerektirdiği becerileri kazandırdığı için, mezunlarına istihdam olanağı sağlamada diğer okul türlerine göre avantajlı durumdadır. Mesleki ve teknik liselerde mesleki bilgilerin yanı sıra genel bilgi dersleri de verilmektedir. 9. sınıfta genel liselerle ortak bilgi derslerini alan öğrenciler 10. sınıfta eğitim almak istedikleri mesleğe yönelik alan seçimi yaparlar. 11 ve 12. sınıfta bu alana bağlı olarak dal eğitimi alırlar.

Gelişen teknoloji ve çağın gerektirdiği alanlarda sektörün gereksinim duyduğu meslekler için, İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulları mesleki ve teknik liselerin bünyesinde yer alacak alan ve dalları belirleyerek Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğüne teklifte bulunur. Bu teklifler doğrultusunda Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü'nce okullarda yeni alan/dal eğitimleri açılır.

Mesleki ve teknik liselerdeki yeni alanlardan biri olan, Sivil Havacılık Yer Hizmetleri Alanı Ankara da 2016-2017 yılında üç okulda açılmıştır (Altındağ İMKB Mesleki ve

Teknik Anadolu Lisesi, Çankaya Ayrancı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Pursaklar Güzide Ülker Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi). 10 sınıf olarak alan eğitimi başlamıştır. 2018-2019 eğitim yılının sonunda okullar alanın ilk mezunlarını verecektir. Bu çalışmada, mesleki ve teknik liselerde yeni açılan alan/dal eğitimlerinde karşılaşılan sorunları yönetici/öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre değerlendirmek hedeflenmiştir.

Mesleki ve teknik liselerde hedeflenen öğrencilerin mezuniyet sonrası istihdam edilebilmesidir. Toplumun gereksinim duyduğu mesleklerde öğrencilerin yetiştirilmesi gerekmektedir. Bu durum insan ögesinin yani emek gücünün planlı bir şekilde mesleğe yönlendirilmesini zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle, çalışmanın ilk bölümünde mesleki eğitim ve emek gücünün planlanması ile ilgili literatür araştırması yapılmıştır. Bulgular ve yorumlar kısmında sivil havacılık yer hizmetleri alanının eğitimiyle ilgili katılımcıların görüşlerine yer verilmiş ve durum değerlendirmesi yapılmıştır. Sonuç ve öneriler bölümünde araştırmadan elde edilen sonuçlar ortaya konulurken, bu sonuçlara öneriler belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma bu alanla ilgili ilk araştırma olduğu için literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM ve EMEK GÜCÜNÜN PLANLANMASI

Üretim kıt kaynakların yararını artırmak için yapılan uğraşlardır. Üretimin oluşumu için üretim etmenleri gereklidir. Üretimin girdileri emek, sermaye, doğa, girişim ve teknik bilgidir. Üretimde rol oynayan insan ögesi emek, girişim ve teknik bilgidir. Üretim etmenlerini tasarlayan üreten insan olduğundan üretimin en önemli ögesi emektir. Emek bir ülkenin nüfus miktarı ile sınırlıdır. Üretimde kullanılacak emek miktarının diğer üretim etmenleri gibi akılcı kullanılması zorunludur. İnsan gücünün iyi planlanması ve yönetilmesi gerekmektedir. Değişmelere uyum gösteren, neyi nasıl öğrenmesi gerektiğini bilen, insan gücünün geliştirilmesi için eğitim zorunludur. Ekonomik etkinliklerde istenen sonucu elde etmek için insan merkeze alınmalıdır ve planlaması yapılmalıdır. Türkiye’de insan gücünün kullanımında dengesizlikler ve eksiklikler görülmektedir (Karakütük, 2012, s..24).

Teknolojik yenilikler, üretim yöntemlerindeki değişimler, bilginin sürekli gelişmesi, üretilmesi, yer değiştirmesi iş piyasalarının buna bağlı olarak gelişmesi ve çalışma

hayatının gelişmelere uyarlı insan gücü gereksinimi mesleğe yönelik eğitimin önemini artırmaktadır. Bu durum emek gücünün ekonominin gereksinimleri doğrultusunda yapılandırılarak mesleki eğitimin yaygınlaştırılmasını gerektirmektedir. Çünkü mesleki ve teknik eğitim emek gücünün niteliğinin yükseltilmesinde en önemli ögedir (Yıldırım ve Çarıkçı, 2017, s. 400).

Meslek Lisesi mezunlarının beklentisi istihdam edilmekken, kamu ve özel sektörün beklentisi nitelikli çalışan olmaktadır. Sektör istediği çalışanı bulamamakta ve Milli Eğitim Bakanlığının (MEB) mesleki eğitime istenilen çıktıları sağlayacak bir seviyeye ulaştıramadığını her fırsatta belirtmektedir. Buna karşın öğrenciler de eğitim gördükleri alan dışında ve beklentilerinin çok daha altında şartlarda istihdam edilmekte veya işsiz kalmaktadır (Dayıoğlu ve Palacıoğlu, 2017, s. 2). Türkiye'nin içinde bulunduğu sanayileşme sürecinde en büyük gelişmenin teknik eğitimde olması beklenirken, gereksinim bulunmayan alanlarda çok sayıda meslek lisesi ve imam hatip lisesi mezunu iş piyasasına yönlendirilmektedir. Yine önemli sayıda mesleki ve teknik lisesi mezunu kendi alanlarında çalışmamaktadır (Karakütük, 1991, s. 818).

Kıraç (2011) tarafından yapılan çalışmada Türkiye'de iş gücü sunum ve istemleri arasında uyumun oluşmadığını, bunun nedeninin ise, mesleki eğitim kurumlarında uygulanan eğitim programlarının olduğunu, programlarda yetişen mezunların iş gücü piyasasının istediği nitelik ve nicelikte olmaması belirtilmiştir (Akt. MEB, 2012, s. 160). Mesleki eğitim sisteminde yapılacak değişikliklerin başında üretim ortamlarında gereksinim bulunan alanların belirlenmesi, sektörlerin ve emek gücünün planlamasının yapılmasının ve modern dünyada olduğu gibi mesleği yapmak için okulundan mezun olmak zorunlu olmasa bile, avantajlı duruma getirilmelidir (Dayıoğlu ve Palacıoğlu, 2017, s. 6).

5.6.2009 tarihinde Yüksek Planlama Kurulu tarafından onaylanan Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi'nde mesleki eğitim kurumlarının fiziki altyapısı ile eğitici personelin niteliği ve sayısının gereksinimlere uyarlanması, öğretim programlarının teknolojik değişimler doğrultusunda yenilenmesi belirtilmiştir. EARGED tarafından yapılan 'Türkiye'de Mesleki ve Teknik Eğitim' Konulu çalışmada mesleki eğitimin sorunlarından birinin "Eğitim-İstihdam ve Mezunları İzleme" ile ilgili olduğu belirtilirken, bu duruma önerilen çözümler önerilmiştir. Bunlar; mesleki eğitim ve

istihdam ilişkisini artırmak için mesleki eğitim çalışma hayatının taleplerine göre planlanmalı ve uyarlanmalıdır. Mesleki eğitime yönelik kararları alırken sektör temsilcileri ile belirlenmelidir. İşletmelerde beceri eğitiminin planlanması ve uygulanmasındaki sektörle işbirliğinin kuvvetlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir (EARGED, 2008).

Yapı ve süreç olarak farklı düzenlenmiş olsa da, ülkeler mesleki eğitime daha fazla kaynak ayırmaktadırlar. Mesleki eğitim görmüş insan gücüne gereksinim nedeniyle lise seviyesinde mesleki programlar açılarak öğrencilerin mesleki eğitime dahil olması sağlanmaktadır (Cisco Research, 2011, s. 1; Hoeckel, 2008, s. 5; OECD, 2018, s. 6, MEB, 2018, s. 86).

Mesleki eğitim sistemi dört boyut üzerinde analiz edilmektedir. Bunlar 1)Yönetim ve karar süreci 2) Bölgesel ihtiyaçlar 3) Öğretmen yetiştirme 4) Eğitim Programlarının yapısıdır (Doğan, 1983, s. 14). Mesleki eğitimde programların önemli ölçüde merkezi düzeyde planlanması, yerel düzeyde destek alınmaması iş dünyası ile mesleki eğitim mezunu buluşmasını engelleyen en önemli etmenler arasındadır (Dayıoğlu ve Palacıoğlu, 2017, s. 3). Mesleki ve teknik eğitimin çevreye duyarlı olması gerekmektedir. 1936 da tamamlanan eğitim ve istihdam kesiminin birlikte hazırladığı “Mesleki Tedrisatın İnkişaf Planı” bunun en güzel örneğidir. Planda önerilen bazı programlar şunlardır: İzmir’de kimya sanatları okulu, ayrıca sepetçilik, tarım makineleri, deniz vasıtaları programları, Bursa’da sütçülük ve konservecilik, Konya’da saraçlık ve araba yapımıcılığı, Aydın’da iplikçilik ve dokumacılık, Kütahya’da porselen, fayans programlarının açılması önerilmiştir. İstanbul’da 45 ayrı meslek alanında eğitim yapılması planlanmıştır. 1940’lı yıllardan başlayarak bugüne kadar süren uygulamalar incelendiğinde mesleki ve teknik eğitimin çevreye duyarlı olma niteliğini kaybettiği izlenmektedir. Örneğin; çevrede ağaç endüstrisi bulunup bulunmadığına bakılmaksızın her yerde ağaç işleri programları açılmıştır. Mesleki ve teknik eğitimin çevreden kopmasının başlıca iki nedeni bulunmaktadır. 1)İstihdam kesiminin mesleki ve teknik eğitimle ilgili kararlara katılmaması, 2) Mesleki ve teknik eğitimin genel eğitim gibi düşünülmesidir (Doğan, 1983, s. 17).

Meslekî eğitimin niteliğini ve cazibesini artırmak için araştırmacılar, Milli Eğitim Bakanlığı’nın iş dünyası ile kurduğu etkileşimi artırması, iş dünyasının meslekî eğitime

yönelik desteği artırıcı politikalar izlemesi, mevcut durumda gereksinim duyulan ve gelecekte gereksinim duyulacak emek gücünü iş dünyası ile birlikte planlaması önerilerinde bulunmuştur.

Bu çalışmanın amacı teknolojinin ve çağın gerekleri doğrultusunda mesleki ve teknik eğitim liselerinde yeni açılan alan/dal eğitimlerini Ankara'da sivil havacılık yer hizmetleri alanında eğitim alan yönetici, öğretmen, öğrenci görüşleri üzerinden değerlendirmektir.

YÖNTEM

Araştırmada nitel boyutta oluşturulan görüşme sorularıyla yönetici, öğretmen, öğrenci görüşlerine göre durum değerlendirilmesi yapılmıştır. Araştırmanın evrenini Türkiye'deki sivil havacılık yer hizmetleri bulunan yedi okul oluşturmaktadır. Örneklemini ise; Ankara Altındağ-Altındağ İMKB Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Çankaya Ayrancı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Pursaklar Güzide Ülker Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Sivil Havacılık Yer Hizmetleri 12. sınıf öğrencileri, alan usta öğretici ve şefleri, okul yöneticileri ve teknik müdür yardımcıları oluşturmuştur. Yönetici, öğretmen ve usta öğreticilere 6 görüşme sorusu, 6 tanede öğrencilere görüşme sorusu hazırlanmıştır. Görüşme soruları için alanda uzman kişilerin görüşlerine başvurulmuştur. Görüşler doğrultusunda sorularla ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Görüşme için Ankara İl Milli Eğitimden alınan onayın doğrultusunda her üç okuldaki öğrenci, yönetici, öğretmen ve usta öğreticilerle görüşmeler yapılmıştır. Örneklemedeki yönetici, öğretmen ve usta öğreticilerin tamamı ile görüşme yapılmıştır (Her okulda 4 kişi olmak üzere 12 kişi). Her okuldan 4 tane 12. sınıf öğrencisi kolayda örnekleme yöntemiyle seçilerek üç okulda toplamda 12 öğrenci ile görüşme yapılmıştır. Görüşme yapılan katılımcılar kodlanmıştır. Kodlamada ilk harf araştırma yapılan okulların bölgesini göstermektedir. Çankaya için Ç, Altındağ için, A ve Pursaklar için P harfi kullanılmıştır. İkinci sıradaki harf araştırmadaki okulları ifade etmektedir. Ayrancı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi A, Altındağ İMKB Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi İ, Pursaklar Güzide Ülker G harfi ile gösterilmiştir. Üçüncü sırada rakamla, 1, 2, 3, 4 görüşülen her öğrenci kodlanmıştır. Yönetici ve öğretmenler için üçüncü sırada Y ve Ö harfleri belirlenmiştir. Y harfi

yöneticiyi, Ö harfi öğretmeni ifade etmektedir. Yönetici ve öğretmenlerin kodlarının dördüncü sırasında 1, 2 rakamları yer almıştır. Örneğin, ÇA1 kodu Çankaya Ayrancı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi birinci sırada görüşülen öğrenciyi, PGY2 kodu Pursaklar Güzide Ülker Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Yönetici 2. sırada görüşülen katılımcıyı, AİÖ1 Altındağ İMKB Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Öğretmen 2. sırada görüşülen katılımcıyı göstermektedir. Çalışmada betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır.

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde görüşme sorularıyla elde edilen nitel veriler öğrenciler ve yönetici/öğretmenler için ayrı ayrı analiz edilmiştir.

Katılımcı öğrencilerin “Bu alanı seçmenizi etkileyen başlıca unsurlar nelerdir?” sorusuna yanıtları değerlendirildiğinde oluşan temalar istihdam, yabancı dil bilgisi, alana ilgi, merak, arkadaş etkisi olarak belirlenmiştir. Katılımcı öğrencilerin temalara verdikleri yanıtlar Tablo 1’de belirlenmiştir.

Tablo 1: Katılımcı Öğrencilerin Alanı Seçmelerini Etkileyen Unsurlara İlişkin Görüşleri

Tema	Frekans
İstihdam	8
Yabancı dil ilgisi	1
Alana ilgi, merak	3
Arkadaş etkisi	1
Toplam	13

Tablo 1 incelendiğinde en fazla istihdam görüşünün yoğunluk kazandığı görülmüştür. İkinci sırada alana ilgi ve merak yer almaktadır. Bu konudaki katılımcı öğrencilerden bazılarının görüşleri verilmiştir.

İstihdam

Eğitim sonrası istihdam olanakları olduğunu duydum. Çevremde havaalanında çalışan kişiler vardı. Onlarda bu alanın istihdam olanaklarının fazla olduğunu söylediler, bu alanı seçmem için teşvik ettiler. Ayrıca sosyal medyada bu alanın istihdam olanaklarının fazla olduğu şeklinde bir bilgilendirme yapıyordu, bu durumda beni etkiledi, ayrıca değişik bir alan olduğu içinde ilgimi çekti (ÇA1).

Alana ilgi merak

Anadolu lisesinden sivil havacılık alanı için kaydımı meslek lisesine aldırđım. Alanda çalışan usta öğretici öğretmen alanda iş bulacağımızı ve zor tarafları ve işimizi sevmemizi öğretti. “Havacılık Kanla Yazılır Her Yaşanmışlığın Tecrübesi Vardır, gibi terimler ilgimi çekti. Daha önce havanın iyi olması kötü olması, gökyüzü bu kadar ilgimi çekmiyordu. Havadan geçen uçaklar benim ilgimi çekmeye başladı. Havacılık ilgimi çekti ve işe girme olanağının çok olması avantaj idi (A11).

Arkadaş Etkisi

Yatılı olarak Kızılcahamam mesleki ve teknik Anadolu lisesinde 9. Sınıfı okudum. Bir arkadaşım bu bölüme geldi. Arkadaşımla aynı bölümde olmak istedim. Uçaklara karşı bir ilgimde vardı (A13).

Mesleki ve teknik eğitimde öğrencilerin alan seçimini etkileyen en önemli faktör, mezuniyet sonrası alanda istihdam edilebilirliktir, bunun yansısı, öğrencilerin alanlara ilgi ve yeteneklerinin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Öğrencilerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda alanlar oluşturulmalıdır.

Katılımcı öğrencilerin “Okulda aldığınız eğitimden ne oranda yararlandınız?” sorusuna yanıtları değerlendirildiğinde oluşan temalar öğretmen, ders notu-modül, ölçme değerlendirme, teorik dersler olarak belirlenmiştir. Katılımcı öğrencilerin temalara verdikleri yanıtlar Tablo 2’de belirlenmiştir.

Tablo 2: Katılımcı Öğrencilerin Okulda Aldığınız Eğitimden Yararlanma Düzeyi İle İlgili Görüşleri

Tema	Frekans
Öğretmen	4
Ders notu-modül	12
Ölçme değerlendirme	2
Teorik dersler	1
Yabancı dil	2

Tablo 2 incelendiğinde en fazla ders notu-modül görüşünün yoğunluk kazandığı görülmüştür. İkinci sırada ise, öğretmen teması yer almaktadır. Bu konudaki katılımcı öğrencilerden bazılarının görüşleri verilmiştir.

Öğretmen

Hocaların derste verdikleri bilgilerin dışında herhangi bir kaynağa sahip değildik. Derslerde not tutarak ders işliyorduk. Bazen de ders notları dağıtılıyordu. Boş geçen derslerimiz oldu. Bölüm öğretmeni olmadığı için sene başlarında havaalanından gelen hocalarımızın onayı alınıncaya kadar birkaç hafta boş derslerimiz oluyordu. Gelen usta öğreticilerin ölçme ve değerlendirmesi, İngilizce ve matematik gibi kültür dersi öğretmenlerimizle değerlendirdiğimizde yetersizdi. Bu konuda sorunlar yaşadık. Ders eğitimlerinde sorunlar yaşamadık (ÇA3).

Alan öğretmeni olmadığından, alan dersleri öğretmenlik eğitimi almayan usta öğreticilerce verilmiştir. Ölçme değerlendirme, ders aktarımı vb. öğretmenlik mesleğine ait formasyon bilgileri yeterli düzeyde olmayan eğitici personelle sınıflarda alan eğitimlerinin verilmesi sorunlara neden olabilecektir.

Teorik Dersler

Hocalarımız okuldaki dersleri güzel anlatıyor, fakat dersler teorik kaldı. Uygulama yok. Dersler hep sözel olduğu için, yazmak zorunda kaldığımız için sıkılıyorz. Ben uygulamalı dersleri daha fazla seviyorum. Stajdaki eğitimle alan eğitimi uyduğu gibi, eğitmenlerimiz bize alanla ilgili daha fazla bilgi veriyor (Aİ4).

Ders Notu-Modül

Okuldaki eğitime gelen usta öğreticilerimiz bize dersi anlatırken tecrübelerini de anlattı. Bu konular bizim ilgimizi çekti. Dersi daha iyi öğrendik. Havacılık tarihi, uçak kazaları, kara kutular, ilk hava taşıtları kurallarını öğrenerek başladık. Havacılık alfabesi öğretildi. Pegasus PC, AMN Alfa Mark November gibi. Bizim bir kitabımız yoktu. Biz dersleri notlar tutarak öğrendik. Eksik notlarımızda elimizde ders kitabımız yoktu. Eğitmenlerimiz kitap yazdı, eğitmenlerimiz bu kitabı kullanacak, sonraki öğrenciler daha şanslı, derste anlamadıklarımı bir başkasına sorma şansım ve kaynağım olmadı. Ancak aklıma takılanları sonraki günlerimde hocalarıma sorabiliyordum. Elimdeki notlardan sınavlarıma çalışıyordum. Bize gelen eğitmenler aynı işte çalışmışlar fakat bize aktarımları farklıydı (Aİ3).

Ders kitaplarımız olsa daha iyi olacaktı. Derslerde not tuttuk. Derste notlarımızda eksiklik olursa, sonrası sorun yaşıyorduk. Gelmediğimiz günlerde arkadaşlardan notlar alıyorduk. Eğitimde en büyük sıkıntı ders notu olmamasıydı. Alandan gelen eğitmenler bu alanda iş tecrübeleri de olduğu için eğitimi bize güzel aktardılar (Aİ2).

Katılımcı öğrencilerin “İşyerlerinde aldığınız eğitimden ne oranda yararlandınız?” sorusuna yanıtları değerlendirildiğinde oluşan temalar uyumlu, uyumsuz, farklı alan olarak belirlenmiştir. Katılımcı öğrencilerin temalara verdikleri yanıtlar Tablo 3’te belirlenmiştir.

Tablo 3: Katılımcı Öğrencilerin İşyerlerinde Aldıkları Eğitimden Yararlanma Düzeyi İle İlgili Görüşleri

Tema	Frekans
Uyumlu	8
Uyumsuz	3
Farklı alan	1

Tablo 3 incelendiğinde en fazla görüşün uyumlu üzerinde yoğunluk kazandığı görülmüştür. İkinci sırada uyumsuz görüşü yer almaktadır. Bu konudaki katılımcı öğrencilerden bazılarının görüşleri verilmiştir.

Uyumlu

Staj başlarken çok sıkıntı yaşadım. Babamın sözünü dinlemediğim için o zaman üzüntü duydum. Yaz tatili boyunca ve 11. Sınıfın son bir ayında sürekli havaalanına gittim. CV ler verdim. Staj başvurusunda bulundum. Geri dönmediler. “Siz lise öğrencisisiniz siz burada bir şey yapamazsınız” dediler. Bu nedenle, okul staj için otellere öğrenci yerleştirdi. Ailem otelde staj yapmama izin vermedi. “Gerekirse okulu bırakırsın” dediler, bunun üzerine oturdum ağladım. Babam eğitmenimizi aradı. Araya tanıdıkları koyarak Devlet Hava Meydanları İşletmesinde çalışmaya başladım. Arkadaşlarım otelde çalışıyordu. Duruma üzüldüm. Onları da teşvik ettim. “Havalimanına başvuru yapın” dedim. Onlarda staj başvurusu yaptı. Havaalanında çalışmaya başladılar. Staj eğitimimle okul eğitimim birbiriyle uyumlu işyeri usta öğreticilerinin bize verdikleri eğitim, okuldaki eğitimimizin aynısı okul ve işyeri eğitimimiz birbiri ile uyumludur (PG1).

Uyumsuz

İşletmede beceri eğitimine giderken okulun bize staj yeri bulmamızda yardımcı olacağını düşünmüştüm ama tamamen kendi imkânlarımla staja başladım. Staj yeri bulmam benim için çok zor oldu. Okuldaki eğitimle stajdaki aldığım eğitim birbiriyle uyumlu değildi (ÇA4).

Farklı Alan

Staj bulmakta zorlandım. Bu alana olan hevesimi kırılmasına neden oldu. Alan dışında bir yerde staj yapıyorum. Alanımda staj yapmayı çok isterdim. İvedikte makine mühendisliği bürosunda staj yapıyorum. İşyerimde büro işleri yapıyorum. Bilgisayar başında çalışıyorum. Alanda öğrendiklerimi uygulama şansım yok, annemde bu duruma çok üzülüyor (PG4).

Altındağ İMKB ve Pursaklar Güzide Ülker Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde görev yapan usta öğretmenler alanı bilen sektörde uzun süre çalışmış olduklarından alanın gereksinimlerini bilerek öğrencilerin eğitimini gerçekleştirmişlerdir. Çankaya Ayrancı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde usta öğretmenler sürekli değişmişler bu durum

öğrenci eğitimlerine de yansımıştır. Mesleki ve teknik liselerde teorik eğitimler okulda uygulamalı eğitimler işyerinde gerçekleşmektedir. PG4 gibi bazı öğrenciler alanlarında staj yeri bulamadıkları için alanları dışında başka bir alanda staj yapmak zorunda kalmışlardır. Bu durumda eğitimin uygulama kısmı gerçekleşmemiştir.

Katılımcı öğrencilerin “Eğitim aldığınız alanda iş bulma beklentiniz nedir?” sorusuna yanıtları değerlendirildiğinde oluşan temalar uyumlu, uyumsuz, farklı alan olarak belirlenmiştir. Katılımcı öğrencilerin temalara verdikleri yanıtlar Tablo 4’te belirlenmiştir.

Tablo 4: Katılımcı Öğrencilerin Eğitim Aldıkları Alanda İş Bulma Beklentileriyle İlgili Görüşleri

Tema	Frekans
Lise mezunu	4
Ön lisans	5
İngilizce	2
İş yok	1

Tablo 4 incelendiğinde en fazla görüşün ön lisans üzerinde yoğunluk kazandığı görülmüştür. İkinci sırada ise, lise mezunu görüşü yer almaktadır. Bu konudaki katılımcı öğrencilerden bazılarının görüşleri verilmiştir.

Lise mezunu

Alanda iş bulma imkanımız çok fazla bana üniversiteyi bitirmesen de kalabilirsin diyorlar fakat ben üniversite bitirmek istiyorum (PG3).

Ön Lisans

Alanla ilgili lise mezunu olarak iş bulmak istesem sıkıntı olabilir, alanla ilgili ön lisans bitirsem daha iyi olur (Aİ4).

Bu bölümde iş olanağı var, bölüm üniversite mezunlarının istihdamının hedefliyor. Lise mezunu olarak bu alanda iş bulmam zor. İlerde bu alanda çalışmayı düşünmüyorum (ÇA2).

Eğitim alanımda lise mezunu olarak iş bulmam zor, Bu staj bana bu alanın dışında bir fakülteyi de bitirsem bu alanda çalışabileceğimi öğretti. Sivil havacılıkta çalışan insanların bazıları bu şekilde, alanımda üniversiteye devam etmek istiyorum (Aİ1).

İngilizce

Alanda İngilizcemi de geliştirirsem iş bulma olanağım var (PG2).

İş yok

Alanda staj yapma şansım olmadı, iş bulabileceğimi sanmıyorum (PG4).

Katılımcı öğrencilerin “Okulu bitirdikten sonra ne yapmayı planlıyorsunuz?” sorusuna yanıtları değerlendirildiğinde oluşan temalar alanda çalışma, alanda üniversite, alan dışı üniversite olarak belirlenmiştir. Katılımcı öğrencilerin temalara verdikleri yanıtlar Tablo 5’te belirlenmiştir.

Tablo 5: Katılımcı Öğrencilerin Okulu Bitirdikten Sonraki Planlarına İlişkin Görüşleri

Tema	Frekans
Alanda çalışmayı	6
Alanda üniversite	5
Alan dışı üniversite	3

Tablo 5 incelendiğinde en fazla görüşün alanda çalışma üzerinde yoğunluk kazandığı görülmüştür. İkinci sırada ise, alanda üniversite görüşü yer almaktadır. Bu konudaki katılımcı öğrencilerden bazılarının görüşleri verilmiştir.

Alanda çalışma

Sivil havacılıkla ilgili ön lisans programına devam edip bu alanda çalışmayı düşünüyorum (Aİ2).

Okul bittikten sonra üniversite kazanamazsam alanda çalışmayı düşünüyorum (PG2).

Alanda üniversite

Eskişehir’deki sivil havacılık bölümünü okumak istiyorum. Olmazsa alanla ilgili ön lisans okuyup, dikey geçişle dört yıllık lisans okumak istiyorum. Alanda çalışmak istiyorum (PG1).

Alan dışı üniversite

Üniversitede uluslararası ilişkiler okumayı düşünüyorum (ÇA2).

Katılımcı öğrencilerin “Eğitimin kalitesini geliştirmek için önerileriniz nelerdir?” sorusuna yanıtları değerlendirildiğinde oluşan temalar kalabalık sınıflar, alan öğretmeni, yoğun İngilizce, ikinci yabancı dil, işletmelerle işbirliği, uygulama alanı, modüller, uygulamalı ders saatleri artsın, staj olarak belirlenmiştir. Katılımcı öğrencilerin temalara verdikleri yanıtlar Tablo 6’da belirlenmiştir:

Tablo 6: Katılımcı Öğrencilerin Eğitimin Kalitesini Artırmak İçin Önerilerine İlişkin Görüşleri

Tema	Frekans
Kalabalık sınıflar	3
Alan öğretmeni	2
Yoğun İngilizce	6
İkinci yabancı dil	3
İşletmelerle işbirliği	1
Uygulama alanı	3
Modüller	4
Uygulamalı ders saatleri artsın	1
Staj	2

Tablo 6 incelendiğinde en fazla görüşün alanda yoğun İngilizce üzerinde yoğunluk kazandığı görülmüştür. İkinci sırada ise, modüller görüşü yer almaktadır. Bu konudaki katılımcı öğrencilerden bazılarının görüşleri verilmiştir.

Kalabalık sınıflar

Sınıftaki öğrenci sayısı 25 kişiyi geçmemeli, sınıftaki öğrenci sayısı 40 kişi, kalabalık sınıflarda ders anlaşılmıyor. Derse usta öğreticiler değil alan öğretmenleri gelmeli. Gelen usta öğreticilerin ölçme değerlendirmeleri yetersiz. Bu nedenle bilgi edinemeyen arkadaşları da derslerden geçiriyorlar (ÇA1).

Modüller, Uygulama Alanı

Dersle ilgili daha fazla kaynak modüller olsa iyi olur. Alanla ilgili atölye olabilir. Uygulama şansımız olur. Bu alanın önü açık 10. Sınıfta arkadaşlarımız bu alanı seçebilir (Aİ3).

Yoğun İngilizce,

Mesleki İngilizce dersleri uygulamalı olmalı. İngilizce de hep zamanları görüyoruz. Kelime bilgimiz yok. Alan uygulama ağırlıklı olsun. Derslerde kaynak kitaplarımız olmalı. Derslerde gösterim daha fazla olsun, video, resim vb. anlatım daha az olsun. 10. Sınıfta bu alan seçilmesi tavsiye ediyorum (Aİ4).

İkinci yabancı dil

Alanla ilgili modüllerin olması iyi olur. İkinci yabancı dil eğitimi verilmesi gerekir (PGÜ3).

Staj

En önemli konu staj olanağı sağlanması ben alanda staj yapamadım. Sonraki dönem bu bölümü okuyanlar inşallah bu şansızlığa sahip olmazlar. 9. Sınıflara bu bölümü önermem ben hata yaptım onlar yapmasın (PG4).

Mesleki ve teknik eğitimde öğrenciler alanla ilgili okulda edindikleri teorik bilgileri uygulama olanağını işletmelerde beceri eğitimi uygulamasıyla gerçekleştirmektedirler. Öğrenci alanının dışında başka alanda işletme eğitimi alırsa, alan eğitimi ile hedeflenen gerçekleşmemiş olmaktadır. Bazı öğrencilerin alanda staj yapamaması, 10. sınıfta öğrencilerin bu alanı seçmeme nedeni olabilir, fakat üç okuldaki yöneticilerin ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla, 12. sınıf öğrencilerinden bazılarının alanda staj yapamaması, 10. sınıf öğrencilerinin alana olan ilgisini azaltmamaktadır.

İşletmelerle İşbirliği

Eğitimin kalitesini geliştirmek için alanımızla ilgili işletmelerden yetkili kişilerin gelip, öğrencilere alanla ilgili bilgiler vermesi ve alana daha çok yönlendirmesi ve iş olanağı sunması gerektiğini, okulumuzun işletmelerle daha çok işbirliği yapması gerektiğini düşünüyorum. 10 sınıflara bizden sonra gelen arkadaşlara da bu bölümü seçmesini öneririm (ÇA4).

Öğrencilerin alan eğitimi ile ilgili en büyük sorunları yabancı dil derslerinin yeterli olmaması, işletmelerle işbirliği protokolü yapılamamasından dolayı stajda sorun yaşamaları, ders ortamları ve ders araç gerecinin olmamasıdır. Yönetici ve öğretmenlerin nitel verileriyle oluşan temalar ayrıca belirlenmiştir.

Katılımcı yönetici/öğretmenlerin “Ders programlarını, içerik, süre ve kazanımların anlaşılabilir olup olmadığı bakımından nasıl değerlendirirsiniz?” sorusuna yanıtları değerlendirildiğinde oluşan temalar programlara uygun, içerikler yakın, okul programları farklı, içerik zamanları, ders eksiklikleri, geliştirilebilir, modüller eksik, yabancı dil olarak belirlenmiştir. Katılımcı yönetici/öğretmenlerin temalara verdikleri yanıtlar Tablo 7’de belirlenmiştir:

Tablo 7: Katılımcı Yönetici/Öğretmenlerin Ders Programlarını, İçerik, Süre ve Kazanımların Anlaşılabilir Olup Olmadığı Bakımından Nasıl Değerlendirdiklerine İlişkin Görüşleri

Tema	Frekans
Programlar uygun	6
İçerikler yakın	1
Okul programları farklı	1
İçerik zamanları	1
Ders eksikleri	2
Geliştirilebilir	2
Modüller eksik	3
Yabancı dil	1

Tablo 7 incelendiğinde en fazla alanda programlar uygun görüşünün yoğunluk kazandığı görülmüştür. İkinci sırada ise, modüller eksik görüşü yer almaktadır. Bu konudaki katılımcı yönetici/öğretmenlerin bazılarının görüşleri verilmiştir.

Programlar Uygun, Yabancı Dil

Dersleri verirken, Milli Eğitim Çerçeve Programı doğrultusunda Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü kaynak kitaplarını kullanıyorum. Havaş eğitim kitapları, Anadolu üniversitesi havacılık kitaplarını lise seviyesine indirgeyerek aktarıyorum. Bu durum için, gerekirse diğer alanların meslek dersi öğretmenlerinden ölçme değerlendirme ve aktarım konusunda bilgi alıyorum. O doğrultuda derslere giriyorum. Programlar içerik ve süre olarak yeterli. Yabancı dil derslerini 4 saat zorunlu 2 saat mesleki 2 saat seçmeli 8 saat derse çıkardık. Fakat 8 saat yeterli değil. En az 12 saat olması gerekir (PGÖ1).

İçerikler Yakın

Alan dersleri, sektörden gelen ücretli eğitimler (yetişkinlere eğitim vermişlerdir) tarafından verilmiş olup; ders, süre ve içerikleri yeterli bulunmuştur. 2019-2020 öğretim yılından itibaren bazı alan derslerinin ders saatlerinde, çerçeve öğretim programında öngörülen değişiklikler uygulanacaktır. Alan dersleri içinde yer alan İletişim Teknikleri ve Müşteri İlişkileri derslerinin konu içerikleri neredeyse birbirinin tekrarı şeklindedir (ÇAÖ1).

Okul Programları Farklı, Ders Eksiklikleri, İçerik Zamanları

Göreve başladığımda bana Milli Eğitimin belirlediği bir çerçeve program verilmedi. Herhangi ders kaynağı yoktu. Alanda geçici görev yapan iki şefin belirlediği programları ve ders konuları vardı. Bu konular, Sivil havacılık genel müdürlüğünün el kitaplarından

yararlanılarak aktarılmaktadır. Şu anda bu alanda eğitim veren okulların ders konularının aynı doğrultuda aktarıldığını düşünmüyorum. Alan ders eğitimlerinde ve içeriklerinde bir birlik ve beraberlik bulunmamaktadır. Müfredat programları eksik, derslerde genel muhasebenin olması gerekmektedir. Müfredatta böyle bir konu olmadığı için öğrenciler ileri dönemle ön lisans programlarına devam ettiklerinde sıkıntılar oluşacaktır. Tek düzen hesabı, bilanço işlemleri bu alanda olması gerekiyor. Alanda genel muhasebe bilgilerinin okutulması gerekmektedir. Müfredatlar yetersiz planlama yapılmadan dersler uygulamaya konulmuş (ÇAÖ2).

Sivil havacılık yer hizmetleri çerçeve programında bazı derslerin zamanları iyi ayarlanamamıştı. Bazı konular uzun süre verilirken, önemli bazı konuların süresi az tutulmuştu. Bunun için çerçeve programların yeniden düzenlenmesi gerekiyor. Alanla ilgili planlamanın çok iyi yapılmadığını düşünüyorum. Okullar arasında programların işlenişinde bir birliktelik yok. Çok teferruatlı olmamak üzere genel muhasebe ve meslek matematiği derslerinin programda verilmesi gerekmektedir (AİÖ2).

Modüller Eksik

Sivil havacılık alanı ülkemizde ortaöğretim düzeyinde ilk defa okulumuzda açılmış ve ardından il genelinde ve il dışında da ortaöğretim kurumlarında açılmaya başlanmıştır. Alanın çerçeve öğretim programı bakanlık tarafından hazırlanıp yayınlanmakla beraber: ders içerikleri ve modüller henüz hazırlanma aşamasındadır. O sebepten alanda verilen eğitim ve öğretim öğretmenlerin bireysel çalışmaları neticesinde hazırlanan notlar ve dokümanlar sayesinde gerçekleşmektedir. Yeni bir alan olduğundan dolayı program içeriklerinin öğrenci düzeyine göre güncellenmesi ve aksaklıkların tespit edilerek giderilmesi ve dönütlerin uygulama sürecinden sonra alınması faydalı olacaktır (PGY2).

Katılımcıların ifadelerinde belirttikleri gibi, alanla ilgili çerçeve programları hazırlanmıştır. Modüller hazırlanmadığı için okullardaki eğitici personellerin ders aktarımları birbirinden farklılık göstermektedir. Her üç okuldaki eğitici personel çerçeve eğitim programlarında ders eksiklikleri, derslerin süre ve içeriklerinde eksiklikler bulmaktadırlar.

Katılımcı yönetici/öğretmenlerin “Okulun bu alana ilişkin fiziki tesisleri, donanımları, ders araç ve gereçleri yeterli midir?” sorusuna yanıtları değerlendirildiğinde oluşan temalar yeterli değil, yeterli, alan oluşturuldu olarak belirlenmiştir. Katılımcı yönetici/öğretmenlerin temalara verdikleri yanıtlar Tablo 8’de belirlenmiştir.

Tablo 8: Katılımcı Yönetici/Öğretmenlerin Okulun Bu Alana İlişkin Fiziki Tesisleri, Donanımları, Ders Araç ve Gereçleri Yeterli Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri

Tema	Frekans
Yeterli değil	10
Yeterli	1
Alan oluşturuldu	3

Tablo 8 incelendiğinde en fazla yeterli değil görüşünün yoğunluk kazandığı görülmüştür. İkinci sırada ise, alan oluşturuldu görüşü yer almaktadır. Bu konudaki katılımcı yönetici/öğretmenlerin bazılarının görüşleri verilmiştir.

Yeterli değil

Okulun bu alana ilişkin fiziki tesis donanım ders araç ve gereçleri yeterli değildir. Alanın öğrencileri son sınıfa gelmesine rağmen branş öğretmenleri yoktur. Bu sene yeni atanan öğretmenler olmuş ancak göreve başlamamışlardır. Alan öğretmeni olmadığı için alanla ilgili atölye, lab. Gibi ortamlar oluşmamıştır (ÇAY2).

Bölüm açılmadan önce ben sivil havacılık çalıştayına katıldım. Muğla/Köyceğiz de gerçekleşen bu çalıştayda alanın neye ihtiyacı var ne olması gerekiri konuştuk. Çalıştayın sonunda bilgisayar laboratuvarı (sivil havacılık alanına ait), hareketli büyük bir masa büyüklüğünde havaalanı maketi, bu maketin içinde bütün havaalanı ekip, ve araçlar olacak, havacılık alfabesi makul olabilecek, şeylere karar verdik. Ders araç ve gereçlerini hazırlamakta çok zorlandık. Bölüm açıldığında kitapları yoktu. Ama bu konuda duayen diyebileceğimiz havalanında çalışmış, kişilerle irtibata geçtik, Hatta bu irtibata geçtiğimiz iki hoca ile şimdi çalışıyoruz. Fiziki tesislerde çok yeterli değil, Çalıştayda kararlaştırdığımız hiçbir şey okulda mevcut değil (AİÖ1).

Yeterli

Okul donanımı yeterlidir (AİY1).

Alan oluşturuldu

Uygulama için kontuar oluşturduk. Oluşturduğumuz kontuar similasyon eğitim alanında öğrenciler uygulamayı yapabilecek hale getiriliyor. Yolcu hizmetleri için neler yapması gerektiğini biliyorlar. Koridora uygulama alanlarını oluşturduk. Apronun tozunu yutan havacılığı bırakamaz. Şu anda okulun malzemeleri yeterli, okul idaresi de gereken desteği veriyor. Derslere ezber değil uygulama ağırlıklı devam ediyoruz (PGÖ2).

Pursaklar Güzide Ülker Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi okul yönetimi ve alan usta öğreticilerinin uğraşlarıyla alan eğitim ortamları kontuar alanı, okul koridorunda

havacılık sergi alanı oluşturulmuştur. Ankara’ da ki diğer iki okulda alan eğitim ortamları oluşturulmamıştır.

Katılımcı yönetici/öğretmenlerin “Öğrencilerin ilgi, istek ve yetenekleri konusunda görüşünüz nedir?” sorusuna yanıtları değerlendirildiğinde oluşan temalar alan öğretmeni, uygulama, istekli, kalabalık sınıflar, alan gezisi, TÜBİTAK projesi olarak belirlenmiştir. Katılımcı yönetici/öğretmenlerin temalara verdikleri yanıtlar Tablo 9’da belirlenmiştir.

Tablo 9: Katılımcı Yönetici/Öğretmenlerin Öğrencilerin İlgi, İstek ve Yetenekleri Konusunda Görüşlerine İlişkin Görüşleri

Tema	Frekans
Alan öğretmeni	1
Uygulama	2
İstekli	11
Kalabalık sınıflar	2
Alan gezisi	1
TÜBİTAK projesi	1

Tablo 9 incelendiğinde en fazla istekli görüşünün yoğunluk kazandığı görülmüştür. Bu konudaki katılımcı yönetici/öğretmenlerin bazılarının görüşleri verilmiştir.

Alan Öğretmeni

Öğrencilerin alanla ilgili istek ve yetenekleri konusunda çok da emin değilim ancak bugüne kadar gerçek branş öğretmenleri olmadığı için ilgi istek ve yetenekleri konusunda sağlıklı bir yorum yapmak doğru değildir (ÇAY1).

Uygulama

Öğrenciler çok istekli, bu alanda devam etmek isteyen bir grup var. Çok şanslılar bu alanda eğitim aldıkları için. Dersler uygulamalı olduğu için öğrenciler dersten sıkılmıyor (PGÖ2).

İstekli, Kalabalık Sınıflar

Öğrencilerin ilgi ve istekleri alana çok yoğun, öğrenciler çok başarılılar, fakat sınıflar çok kalabalık bu nedenle sorunlar yaşanmakta bu nedenle sınıfların en fazla 20 kişilik olarak oluşturulması gerekmektedir (ÇAÖ2).

Derslerin anlaşılır olması için, alana olan öğrenci talebi fazlalığından dolayı sınıflar kalabalıklaştırılmamalıdır. Çünkü “bir öğretmene düşen öğrenci sayısı, öğretmenin

verimliliğinin de bir ölçüsüdür. Kalabalık bir sınıfta öğretim verimli olmaz”.(Karakütük, 1991, s. 815).

Alan Gezisi

Bu bölümün alan şefi olduğumda ve derslerine girdiğimde evet çocuklar bu alanı istemişlerdi ama alan ile ilgili hiçbir fikirleri yoktu. O gün karar verdim bu çocuklara sadece kitapta olan şeyleri öğretmeyeceğim onları olabildiğince gezi, seminer ve üniversite ziyareti şeklinde alana olan ilgilerini artırmayı düşündüm. Bu geziler sayesinde öğrencilerin alana ilgi ve yeterliliklerinin arttığını düşünüyorum (AİÖ1).

TÜBİTAK Projesi

Çocukların derse ilgi istekleri çok fazla hatta TÜBİTAK projesi olarak drone yaptık. Öğrencilerimiz bunu çalıştırmayı başardılar. Alanı çok seviyorlar. Yine TÜBİTAK projesi güneş enerjili uçak yaptık. Bunu uçurmayı başaramadık. İki projeyi de sergiledik (PGÖ1).

Öğrencilerin her üç okulda da alana ilgisi ve talebi yüksektir. Pursaklar Güzide Ülker Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi’ndeki usta öğreticinin öğrencilere ilgisi ve alanı sevdirmesinin sonucu öğrenciler alanla ilgili TÜBİTAK projesi hazırlama konusuna da yönelmişlerdir. Bu durum eğitimde öğretmen faktörünün önemini ortaya koymaktadır.

Katılımcı yönetici/öğretmenlerin “Öğrencilerin başarı durumundan memnun musunuz?” sorusuna yanıtları değerlendirildiğinde oluşan temalar düşük, başarılı, geliştirmeliler olarak belirlenmiştir. Katılımcı yönetici/öğretmenlerin temalara verdikleri yanıtlar Tablo 10’da belirlenmiştir.

Tablo 10: Katılımcı Yönetici/Öğretmenlerin Öğrencilerin Başarı Durumuna İlişkin Görüşleri

Tema	Frekans
Düşük	1
Başarılı	9
Geliştirmeliler	3

Tablo 10 incelendiğinde en fazla başarılı görüşünün yoğunluk kazandığı görülmüştür. Bu konudaki katılımcı yönetici/öğretmenlerin bazılarının görüşleri verilmiştir.

Düşük

Öğrencilerin başarı durumları düşüktür ve haliyle bizleri de memnun etmemektedir (ÇAY2).

Başarılı

Öğrenciler çok hevesli olduğu için başarılılarda, derste yaşanmışlıkları anlatıyorum. Bunun iş hayatındaki öğrenimlerin öneminden söz edip, derse öğrencileri motive ediyorum. Bu da başarıyı artırıyor. Ayrıca havacılıkla ilgili filmleri seyrettiriyorum. Bu da derse ilgiyi artırıyor. Örneğin acil çıkışlarda kullanılan slaytları çocuklar ancak filmlerde görebilir (PGÖ1).

Evet çok memnunum. Bu konuyu şöyle açıklayayım. Havaalanı gezisi yaptığımızda bizimle ilgilenen havaalanı yetkilisi çocuklara sorular sordu aldığı cevaplar karşısında çok şaşırıldı. Öğrenciler alan ile ilgili bilgilere sahipti. Bu çok hoşuma gitti Tabi bu başarıda Tansel ve Mine Hocaların katkısı çok büyük. (AİÖ1).

Geliştirmeliler

Öğrencilerin başarı durumundan alan eğitiminde memnunum fakat yabancı dilde kendilerini geliştiriyorlar. Mesleki yabancı dillerine de girdiğim için alan İngilizcelerini geliştirmeye uğraşıyorum (PGÖ2).

Katılımcı yönetici/öğretmenlerin “Size göre yürütülen eğitimin artı ve eksileri nelerdir?” sorusuna yanıtları değerlendirildiğinde oluşan artı temalar yeni bölüm, ilgi görmesi, alanda gereksinim, sektörle iletişim eksi temalar, öğretmen eksikliği, ders ortamı, staj, program, modüller, iş olanağı, yabancı dil olarak belirlenmiştir. Katılımcı yönetici/öğretmenlerin temalara verdikleri yanıtlar Tablo 11’de belirlenmiştir.

Tablo 11: Katılımcı Yönetici/Öğretmenlerin Yürütülen Eğitimin Artı ve Eksilerine İlişkin Görüşleri

Tema	Frekans	
ARTI	Yeni bölüm	3
	İlgi görmesi	3
	Alanda gereksinim	7
	Sektörle iletişim	2
EKSİ	Öğretmen eksikliği	3
	Ders ortamı	3
	Staj	6
	Program	1
	Modüller	2
	İş olanağı	1

Tablo 11 incelendiğinde artı değerlerde en fazla alanda gereksinim görüşünün yoğunluk kazandığı eksi değerlerde staj görüşünün ağırlık kazandığı görülmüştür. Bu konudaki katılımcı yönetici/öğretmenlerin bazılarının görüşleri verilmiştir.

Eksileri: Bölüm yeni olduğu için çok fazla eksiklikleri var, mesela alan öğretmeni yok. Alan ders kitapları yok “Milli Eğitim Bakanlığı” ile “Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü” arasında bir protokol var ve bu protokol sonuçlanmadı, sonuçlanmaması sonucu biz stajda sıkıntı çektik. S.H:G.M staj yeri ayarlayamayacağını tüm okulların kendi halletmesi gerektiğini söylediler. Bakanlıkta bu konuda bizi yalnız bıraktı. Çocuklara staj ayarlarken çok zorlandık. Üniversite öğrencileri ile sıkıntı yaşadıklarını lise öğrencilerini hiç çekemeyeceklerini söylediler. Staj süresini çok uzun buldular. Bunun gibi birçok sıkıntı, sonunda öğrencilerimiz birçok zorluklara rağmen havaalanına yerleştirmeyi başardık. Ankara’da üç okul var, tek havaalanı için bu 100 öğrencinin fazla olduğunu düşünüyorum. Bu yetmezmiş gibi bazı okullarında bu bölümü açmak için talepte bulunduğunu öğrendim. Açılacak yeni okullarla birlikte çok sıkıntı olabileceğini düşünüyorum. Hele ki bu staj sorununu tam olarak halletmemişken, öğrenci sayısındaki artış sıkıntı yaratacaktır.

Artı: Havacılık sektörü büyüyen ve gelişen bir sektör öğrenciler için yeni bir iş imkânı olarak görünüyor, zevkli ve keyifli bir meslek alanı üniversite ile desteklerse, öğrencilerin iş bakımından sıkıntı çekmeyeceklerini düşünüyorum (AİY2).

Eğitimin artıları, alanın ülkemiz genelinde ilk defa okulumuzda açılması ülke genelinde şu an itibarıyla az sayıda olması ve mezun olacakların bu sebepten istihdama olan katkıları, alanda eğitim veren öğretmenlerin sektörden yetişmiş kişiler olması, sektör temsilcileri ile okulun sürekli iletişim ve işbirliği halinde olması, alan tanıtıcı gezi ve etkinliklerin yıl boyu sürdürülmesi

Eğitimin eksileri, alanın uygulama sahasının yurt genelinde yetersiz olması, okullarda alanın uygulamasını sağlayacak donanım, araç, gereç ve ekipmanların yetersiz olması alanın modül kitaplarının henüz yayınlanmamış olması, mezun olunduktan sonra sahada iş bulabilme imkanlarının diğer sektörlerle göre biraz daha zor olması (PGY2).

Katılımcı yönetici/öğretmenlerin “Eğitimin kalitesini geliştirmek için önerileriniz nelerdir?” sorusuna yanıtları değerlendirildiğinde oluşan temalar eğitim ortamları, modüller, öğretmen eksliği, staj, sektörle işbirliği, yabancı dil olarak belirlenmiştir. Katılımcı yönetici/öğretmenlerin temalara verdikleri yanıtlar Tablo 12’de belirlenmiştir.

Tablo 12: Katılımcı Yönetici/Öğretmenlerin Eğitim Kalitesini Geliştirmek İçin Önerilerine İlişkin Görüşleri

Tema	Frekans
Eğitim Ortamları	4
Modüller	3
Öğretmen eksiği	3
Staj	5
Sektörle işbirliği	2
Yabancı dil	2

Tablo 12 incelendiğinde en fazla staj konusunun yoğunluk kazandığı görülmüştür. İkinci sırada ise, eğitim ortamları görüşü yer almaktadır. Bu konudaki katılımcı yönetici/öğretmenlerin bazılarının görüşleri verilmiştir.

Uygulamalı teknoloji salonumuz olması gerekiyor. Alana öğretmen ve şefin atanması gerekiyor. Öğrencilerin mutlaka havalimanında staj yapması gerekiyor. MEB, DHM, SHGM bu konuda anlaşma yapmalı öğrenciler bu alanda staj yapmalı. 9. Sınıfta oluşturulan teknik sınıfa öğrenciler puanlarıyla geldiler. Öğrenci stajları terminal içerisinde olabilir. Milli Eğitim Bakanlığı protokolü bu doğrultuda yapabilir. (PGÖ2).

Eğitimin kalitesini artırmak için, sektör temsilcilerinin modül ve kitap yazım sürecinde aktif halde bulunması, yer hizmetleri alanındaki şirketlerin istihdam alanlarını genişletmesi, öğrencilerin 12. Sınıfa geldiklerinde “staj yapabileceğim iş yerini bulma konusunda sorun yaşıyor muyum?” kaygılarına çözümler geliştirmesi gerekmektedir (PGY1).

Bu eğitimde stajın biraz daha azaltılıp, eğitim türünün teknik eğitime dönüştürülmesi gerekmektedir. Staj yaz dönemine alınmalı, teknik eğitim programında yabancı dil dersleri daha ağırlıklı olarak planlanmalıdır. 11. Sınıf bitirdiğinin yazında öğrenciler stajını yapmalıdır (AİÖ2).

Eğitimin kalitesini geliştirmek için alana uygun atölye ve laboratuvarların oluşturulması lazım ders araç ve gereçlerindeki eksikliklerin giderilmesi ve en önemlisi öğretmen eksiğinin giderilmesi eğitim kalitesini geliştirecektir (ÇAY1).

Ankara’da bulunan üç okuldaki yönetici/öğretmen ve öğrencilerin sorunları genel olarak ortaktır. Üç yıl önce oluşturulan alan 2018-2019 öğretim yılında ilk mezunlarını verecek olmasına rağmen alanın ders aracı olan modüller oluşturulamamış, ders ortamları

hazırlanamamış, staj sorunu çözüme ulaştırılamamıştır. Alanda bu sorunların yaşanmasına rağmen, 10. sınıflarda bu alana olan ilgi çok fazladır.

Sektörde sivil havacılık yer hizmetleri alanında farklı alanlardan üniversite eğitimi almış elemanların çalıştığı öğrencilerin ve öğretmenlerin aktarımlarından anlaşılmaktadır. Yabancı dil bilen fakat sivil havacılık dışındaki üniversitelerden mezun personelin alanda yetiştirilmesi için, sektör öğretmenleri bulunmaktadır. Yetişkin eğitimi için yetiştirilen alan öğretmenleri mesleki ve teknik liselerin sivil havacılık yer hizmetleri alanında usta öğretici olarak görev yapmaktadır. Altındağ İMKB Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi usta öğretmenlerinden AİÖ2 bu konudaki açıklamaları:

“Bu bölümün ders araç gereci yok. Sivil Havacılık internet sitesi shgm.gov.tr. elde ettiğimiz notları öğrencilere aktarıyoruz. Kendi şirketlerimizin personelini eğitmek için kullandığımız sunumlarla dersi destekliyoruz. Kendi eğitim notlarımızdaki videoları derslere ekleyerek, derslere görsellik kazandırıyoruz. IATA'nın Airport Handling Manual ve Dangerous Goods Regulations gibi yabancı kaynaklardan TGS (Turkish Ground Services) gibi Türkçe kaynaklardan yararlanarak ders notları hazırladık. Megep sayfası çerçeve programları doğrultusunda kaynaklarımızdan bilgi aktardık. Modülleri bizim aktardığımız bilgi doğrultusunda alan şefi arkadaş hazırladı Fakat henüz modüller eğitimde kullanılmaya başlamadı. Alanı bildiğim için çerçeve doğrultusunda lise seviyesine indirerek, çünkü havaalanında personele eğitim veriyoruz. Lise seviyesinde çocuğum ve yeğenim olduğu için o seviyeyi bilerek o düzeye inerek ders aktardım. Ölçme değerlendirilmede alan şefi ile koordineli olarak soruları hazırladık, beraber değerlendirdik. Öğrenciler alana çok istekli ve hevesli bulunmaktadır”.

Sivil Havacılık Yer Hizmetleri Bölümü oluşturulurken yönetim ve karar aşamasında, eğitim kaynak kitapları, eğitim ortamları, alan öğretmeni, işletmelerle işbirliği staj sorunu çözümü ile ilgili ortamlar oluşturulmadan okullarda bölüm açıldığı ve Sivil Havacılık Yer Hizmetleri alanında öğrenci, yönetici, alan şefi, usta öğretici görüşlerinden elde edilen bilgiye göre sektörde gereksinim bulunduğu ve alanda yabancı dil bilen lise mezunlarının istihdam edilebileceği anlaşılmaktadır. “Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü (SGHM) bilgilerine göre uluslararası hava taşımacılığı son 10 yılda dünya çapında yüzde 5,6 Türkiye’de yüzde 14 büyüdü” Sektörde nitelikli insan kaynağına gereksinim bulunmaktadır. Sektörün küresel olması ve teknolojiye öncülük etmesi nedeniyle iyi yetişmiş personele gereksinim olduğunu Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü’nün (ICAO) verileriyle desteklenmektedir. Sektör küresel ölçekte 58,1 milyon kişiye istihdam olanağı sağlamaktadır (Kokpit,2019). Özellikle son yıllarda hızla gelişmekte olan havacılık sektöründe sürekli çalışan gereksinimi oluşmakta ve sektör çalışanları hangi

pozisyonda çalışırlarsa çalışınlar yabancı dil bilmeleri onları bir adım öne çıkarmaktadır. İngilizce dilinin önemli olmasının nedeni ise; havacılıkta genel dil İngilizcedir.

Yer hizmetleri personeli işe alımında bölüme göre farklılık gösteren yabancı dil sınavı yapılmaktadır. Bu sınavın ardından insan kaynakları ve ilgili bölümün yöneticilerinin yer aldığı bir yabancı dil sözlü sınavı, yazılı bir sınav gerekiyorsa ikinci bir sözlü sınav yapılarak bölümlere eleman alımı yapılmaktadır (Yeni Asır, 2019). Alanda yabancı dil çok önemli olduğu için özellikle konuşma ağırlıklı olarak yabancı dil derslerinin sayısının artırılması gerektiği araştırmaya katılan katılımcılar tarafından vurgulanmaktadır. Araştırmanın yapıldığı üç okulda derslerin işlenişi açısından farklılık olduğu gözlemlenmiştir. Pursaklar Güzide Ülker Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesindeki usta öğretici alanda otuz yıllık bir tecrübeye sahiptir. Aynı okulda üç yıldır çalıştığı için öğrencileri ve okulu özümsemiştir. Ayrıca okulun havaalanına yakın olması ve havaalanına öğrencilerin sık sık geziye götürülmesi öğrencilerin uygulama alanını yakından görmelerini ve tanımalarını sağlamıştır. Altındağ İMK Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi usta öğreticisi de sektörde uzun dönem tecrübeye sahiptir ve iki yıldır aynı okulda görev yapmaktadır. Bu okulda da sektörde kullanılan belgelere yönelik uygulama ağırlıklı bir ders işlendiği görülmektedir. Çankaya Ayrancı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde ise usta öğretmenler sürekli değişmiştir, okulda araştırmaya katılan katılımcıların görüşlerinden anlaşıldığı üzere dersler verimli olmamıştır.

Sektörle işbirliği içinde staj sözleşmesi Milli Eğitim Bakanlığı'na yapılmadığı için öğrenciler beceri eğitiminde zorlanmaktadır. Staja giden mesleki ve teknik eğitim öğrencilerinin bazılarının yaşının 18 altında olması *apron* kısmının tehlikeli olması nedeniyle havacılık şirketleri öğrencilere staj yaptırmak istemediğini katılımcılar ifade etmiştir. Fakat terminal bölümünün tehlikesiz olduğunu staj protokolünün o doğrultuda yapılabileceğini de belirtmişlerdir.

Milli Eğitim Bakanlığı'nda modüllerin hazırlanmasındaki aşamalardan birincisi alanda görevlendirilen bir öğretmenin modülü yazması, ikincisi alan öğretmenlerinden oluşan bir komisyonun bu modülü inceleyip onay vermesidir. Sivil havacılık yer hizmetleri alanında modül yazımı için gereken birinci aşama gerçekleşmiş farklı bir alan öğretmeni bu alanın modüllerini yazmış, fakat modül yazımının ikinci aşaması olan alan öğretmenlerinden oluşan bir komisyonun yazılan bu modülleri incelemesi alan öğretmeni

olmadığından gerçekleştirilememiştir. Komisyon kurulamayan modüllerin sivil havacılık genel müdürlüğüne gönderildiğini onların yayınlanabilir onayından sonra modüllerin okullarda kullanılabileceğini bilgisi katılımcı yönetici/öğretmenlerin ifadelerinden elde edilmiştir.

Sivil havacılık yer hizmetleri alanı Ankara'daki üç okulun dışında İstanbul'da dört okulda ve Rize-Pazar İlçesi Pazar Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde de bulunmaktadır. Rize Pazar İlçesinde havaalanı bulunmamaktadır. Okul yöneticilerinden 2019-2020 öğretim yılında onbir öğrencinin son sınıfa geçeceğini ve staj problemi olduğu bilgisi edinilmiştir. Alan belirlenirken yörenin özelliklerine göz önünde bulundurulmalıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Teknolojideki gelişmeler ve sektörün gereksinimleri doğrultusunda mesleki ve teknik liselerde yeni oluşturulan Sivil Havacılık Yer Hizmetleri Alanı Ankara'da Altındağ İMKB Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Çankaya Ayrancı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Pursaklar Güzide Ülker Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi olmak üzere 10. sınıf düzeyinde 2016-2017 yılında üç okulda açılmıştır. 2018-2019 eğitim yılının sonunda ilk mezunların verilecek olmasına alan eğitiminin üç yıldır sürmesine rağmen, okullarda alan eğitim için gereken bazı alt yapılar eksik bulunmaktadır. Ankara'da ki üç okulda da alan uygulama laboratuvarı, alan öğretmeni bulunmamaktadır. Alanda modül kitapları hazırlanmamıştır. Mesleki ve teknik eğitimde yalnızca sivil havacılık yer hizmetleri alanında değil, diğer alanlarda da eğitim ortamlarında, ders araç gereçlerinde sorunlar yaşanmaktadır. Bu durum mesleki ve teknik eğitime daha fazla finansman ayrılmasını gerektirmektedir.

6764 Sayılı Milli Eğitim Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla, 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu ve 5510 Sayılı Sosyal sigortalar ve Sağlık Sigortası Kanunu'nda 9/12/2016 tarihinden geçerli olmak üzere değişiklikler yapılmıştır. Buna göre, işletme beceri eğitimi uygulamasında öğrencilerin alacağı asgari ücretin %30 tutarındaki ücretin 20 den az personel çalıştıran kurumlarda 3/2'ü 20 den fazla personel çalıştıran kurumlarda 3/1'i devlet tarafından karşılanmakta ve devlet tarafından sigortaları da yapılmaktadır. Bu duruma rağmen, 2017-2018 öğretim yılının

başında, 12. sınıf olan Sivil Havacılık Yer Hizmetleri öğrencileri işletmelerde beceri eğitimi uygulamasında sorunlar yaşamışlardır. Her üç okulda da bazı öğrenciler alanlarında staj yapamamışlardır. Havalanın da *apron* gibi bazı bölgelerin tehlikeli olması öğrencilerin yaşının 18 altında olması işletme stajında sorunlara neden olmaktadır. *Apron* kısmı dışındaki terminal bölgesinde öğrencilerin uygulama stajını yapmasını sağlayacak şekilde Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü ile Milli Eğitim Bakanlığı'nın arasında sözleşme yapılması gerekmektedir.

Alanla ilgili modüller yazılmış fakat bu modüller için alan öğretmeni olmadığından Milli Eğitim Bakanlığı'nca modül inceleme komisyonu kurulamamıştır. Öğrencilerin ders kaynağı gereksinimi için, modüllerin hazırlanmasının tamamlanması gerekmektedir. Alana öğrencilerin ilgisi fazladır. Havacılık dilinin İngilizce olması nedeniyle İngilizce bilen mezunların istihdam olasılığı yüksektir. Havaalanı bulunmayan Rize-Pazar İlçesinde Pazar Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'ne Sivil Havacılık Yer Hizmetleri Alanı açılmıştır. Alanlar açılırken sektörle işbirliği yapılmalı yörenin-bölgenin özellikleri göz önünde bulundurularak alan /dal eğitimi oluşturulmalıdır. Bunun durum, mesleki ve teknik eğitimde planlamanın merkezden değil yerel düzeyden yapılması zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Bölgede bir maden üretimi yapıyorsa, maden teknolojisi alanı, turizm sektörü yaygınsa, eğlence hizmetleri alanı, konaklama ve seyahat hizmetleri alanı, tarım sektörü yaygınsa, tarım, tarım teknolojileri, bahçecilik alanları açılabilir. Eğitimler sektörlerin gereksinimleri doğrultusunda, mezuniyet sonrası istihdamı da kapsayacak şekilde Milli Eğitim Bakanlığı ile sektörler arasında işbirliği protokolleriyle oluşturulmalıdır. Mesleki ve teknik eğitimin yerel düzeyden planlanması, okulların eğitim ortamları için finansman eksikliklerine de yerel sektörlerin desteğini sağlayacaktır.

Sivil Havacılık Yer Hizmetleri Alanı bölgesel ve yerel düzeyde düşünülmeli sektörle işbirliği önemli unsur olmaktadır. Örneğin; Ankara'da bir havaalanı olduğu için üç okuldaki öğrenciler staj bulmakta zorlanırken, dördüncü bir okula bu alanın açılması yanlış olacaktır. Ankara'da ki her üç okulda da bu alanın eğitimi Anadolu Teknik Lisesi eğitimine kaydırılmalıdır. Böylece öğrencilerin staj süresi azalacaktır. Öğrencilerin İngilizce derslerinin sayısı artırılmalı, öğrencileri mesleki İngilizce ağırlıklı konuşmaya yönlendirilecek programlar hedeflenmelidir. Öğrencilerin üniversitede alanlarıyla ilgili ön lisans programlarına yerleştirilmelerinde ek puan, lisans programlarına

yerleştirilmelerinde de Mesleki Teknik Eğitim Kontenjanı Puanı Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi ile Milli Eğitim Bakanlığı'nca yapılacak işbirliği doğrultusunda verilmelidir. Bu çalışma alanla ilgili yapılan ilk araştırmadır. İlerde mesleki ve teknik liselerdeki sivil havacılık yer hizmetleri alanından mezun öğrencilerin alanda istihdamına yönelik ve okullardaki eğitim ortamlarına yönelik çalışma yapılabilir. Mesleki ve teknik eğitimde açılan yeni alanlar için, bu çalışmanın benzeri diğer çalışmalara örnek olmasını sağlayacak, değerlendirmeler yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Cisco Research (2011). Global trends in vocational education and training. Cisco Systems, Inc. San Jose: USA. [URL: https://www.cisco.com/c/dam/global/en_au/solutions/strategy/content/training.pdf] (Erişim 1 Mayıs 2019).
- Doğan, H. (1983). *Mesleki ve Teknik Eğitim Sempozyumu* (28-29 Nisan 1983) Ankara: Sevinç Matbaası
- EARGED (2008). “Endüstri Meslek Lisesi ve Teknik Lise Öğrencilerinin ÖSS Başarısındaki Düşüş Nedenleri”, ISBN:978-975-11-3070-9, MEB EARGED, 2008.
- Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi, (2009). Yüksek Planlama Kurulu, Ankara, 2009. [URL: <http://yoikk.gov.tr/upload/Hayat%20Boyu%20Ogrenme.pdf>] (Erişim 1 Mayıs 2019).
- Hoeckel, K. (2008). Costs and Benefits in Vocational Education and Training. OECD Publishing [URL: <https://www.oecd.org/education/innovation-education/41538706.pdf>] (Erişim 1 Mayıs 2019).
- Karakütük, K. (1991). Mesleki Teknik Orta Öğretimin Verimliliği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* Cilt: 24 Sayı: 2 Yayın Tarihi: 1991
- Karakütük, K. (2012). *Eğitim Planlaması* Ankara: Elhan Kitap Yayın Dağıtım.
- Kokpit, (2019). [URL: <http://www.kokpit.aero/bu-sektor-cok-havali>] (Erişim 1 Mayıs 2019).
- MEB (2012) “Mesleki ve Teknik Eğitim Çalıştayı” [URL: <https://mtegm.meb.gov.tr/TR/dokumanlar/calistay2012.pdf>] (Erişim 23. Nisan 2019).
- MEB (2018). Türkiye'de Mesleki Eğitimin Görünümü 2023 Eğitim Vizyonu Eğitim Analiz ve Değerlendirme Raporları Serisi No:1 • Kasım 2018 [URL: http://mtegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_11/12134429_No1_Turkiyede_Mesleki_ve_Teknik_Egitimin_Gorunu_mu.pdf] (Erişim 4. Ocak 2019).

- OECD (2018). The future of education and skills: Education 2030. OECD Publishing. [URL: [https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20\(05.04.2018\).pdf](https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20(05.04.2018).pdf)] (Erişim 1 Mayıs 2019).
- Palacıoğlu, T. ve Dayıoğlu, R. (2017). Mesleki Eğitimde Yeni Düzenleme İhtiyacı Bir Model Önerisi [URL: <https://www.istda.org/Upload/pdf/mesleki-egitim.pdf>] (Erişim 1 Mayıs 2019).
- Yeni Asır, (2019). [URL: https://www.yeniasir.com.tr/insankaynaklari/2010/07/11/havacilik_sektorunde_akici_bir_ingilizce_sart] (Erişim 1 Mayıs 2019).
- Yıldırım, A ve Çarıkçı, O. (2017). Mesleki Eğitimin Gelecek Vizyonu; İnsan Kaynakları Planlaması Açısından Bir Bürokratik Model Denemesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Yıl: 2017/4, Sayı:29, s.397-413